

**REPUBLIKA CRNA GORA
MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE**

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

predmetni program

ISTORIJA

I, II, III i IV razred opšte gimnazije

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA**ISTORIJA****NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA****ISTORIJA****2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA****a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa**

Istorija je u srednjim školama opšteobrazovni predmet, koji zajedno sa maternjim jezikom i geografijom pripada grupi nacionalnih disciplina. Istorija se u osnovnoj školi izučava od VI do IX razreda. Kao nastavni predmet, istorija podrazumijeva odabranu količinu istorijskog znanja prilagođenu uzrastu učenika/ca i njihovim razvojnim sposobnostima.

U domenu obrazovanja, istorija svojim sadržajima omogućava učenicima/cama da se upoznaju sa svim značajnijim društvenim procesima i događajima koji su uticali na razvitak civilizacije, čime direktno doprinosi razvoju njihove opšte kulture. Time se ostvaruje ne samo usvajanje osnovnih pojmova vezanih za prošlost ljudskog društva, već i omogućava lakše razumijevanje savremenih procesa i događaja.

U vaspitnom procesu istorija ima primaran značaj u formiranju nacionalnog identiteta i razvoju ličnosti. Čitanje istorijskih tekstova praćeno je intenzivnim emocijama koje utiču na formiranje sentimenata – patriotizma, osjećanja časti, lojalnosti i nacionalne svijesti. Osim toga, istorija takođe doprinosi i razbijanju određenih predrasuda prema pojedinim narodima, rasama i vjerskim grupama, što je preduslov za konstituisanje društava zasnovanih na demokratskim principima.

b) Broj časova po godinama obrazovanja

Razred	Nedjeljni broj časova	Godišnji broj časova
I	2	70
II	2	70
III	2	70
IV	2	64
Ukupno		274

U realizaciji ovih programa potrebno je 85% od predviđenog plana, dok se 15% programa realizuje po izboru lokalne zajednice, odnosno manjinskih naroda i etničkih zajednica.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Pored usvajanja shvatanja o razvitku ljudskog društva do kojih je istorijska nauka došla koristeći se naučnim metodama, nastava istorije ima za cilj i:

- usvajanje osnovnih znanja o istoriji kao nauci i nastavnom predmetu;
- razvijanje sposobnosti razumijevanja istorijskog vremena, prostora i upotrebe istorijske literature i terminologije;
- upoznavanje učenika/ca sa svim vrstama istorijskih izvora i ukazivanje na neophodnost kritičkog prilaza informacijama koje su u njima sadržane;
- upoznavanje sa značajnijim događajima, procesima i ličnostima političke, ekonomske i kulturne istorije, koje su obilježile određene istorijske epohe;
- afirmisanje sadržaja iz nacionalne istorije kojima se ostvaruje razvoj nacionalnog identiteta i svijesti o pripadnosti državnoj zajednici;
- razvijanje sposobnosti kritičkog i istorijskog mišljenja i logičkog zaključivanja;
- afirmaciju argumentovanog dijaloga;
- uticanje na formiranje ličnosti oslobođene od netrpeljivosti, ksenofobije, predrasuda i nacionalističkih ideala, njegovanje demokratskih oblika ponašanja, vjerske i nacionalne tolerancije;
- osposobljavanje učenika/ca za proces permanentnog obrazovanja;
- da se učenik/ca zainteresuje za proučavanje prošlosti, uči otvorenosti proučavanja drugih kultura, različitih mišljenja i iznošenju argumenata i motiviše se za izučavanje nacionalne istorije.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Operativni ciljevi proizilaze iz opštih ciljeva i usmjereni su na učenike/ce. Pokazuju šta učenik/ca treba da nauči, sazna, postigne, može da uradi. Objedinjuju sadržajne (pojmovi, principi, zakonitosti) i procesne ciljeve (razne kognitivne i komunikacijske sposobnosti i kompetencije) i služe kao osnova za definisanje standarda znanja. Predložene aktivnosti proizilaze iz postavljenih ciljeva i upućuju na procese i radnje putem kojih učenik/ca ostvaruje cilj. Predstavljaju smjernice, nipošto striktna uputstva, za nastavnike/ce. Kolona – pojmovi i sadržaji predstavlja otvoren izbor za realizaciju predviđenih ciljeva i aktivnosti. U skladu sa mogućnostima i zahtjevima učenika/ca, nastavnik/ca je slobodan/na da kolonu dopuni ili skрати u obimu koji neće ugrožavati mogućnost sticanja kompetencija prema postavljenim standardima znanja. Kolona korelacije predstavlja uputstva i preporuke za ostvarivanje funkcionalne saradnje iz predmetnih oblasti u kojima je moguće napraviti logičku vezu i preplitanje od koristi za savladavanje nastavnih jedinica. Nastavnicima/cama je ostavljena mogućnost da i sami/e upisuju ostvareni stepen povezanosti sa ostalim predmetima i temama iz lokalne istorije nastavnim sadržajima za koje smatraju da im mogu biti od važnosti u sprovođenju nastavne prakse.

I razred

Tema: UVOD U ISTORIJU

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - razloži značenje istorije kao nauke u rasvjetljavanju i tumačenju prošlosti ljudskog društva, - upoznaje ciljeve nastave istorije i puteve do istorijske istine, - saznaje da prošlost upoznajemo na osnovu istorijskih izvora i uviđa potrebu za njihovim sakupljanjem, čuvanjem i kritičkim proučavanjem, - razlikuje način računanja vremena nekad i sad, - razvrstava u pravilnom hronološkom redu velika istorijska razdoblja i opiše razlike između njih, - upozna najvažnije pomoćne istorijske nauke i shvati njihov odnos sa istorijom. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaju značaj istorije za humanističke nauke, - objašnjavaju zašto učimo istoriju i na koja pitanja istorija kao nauka treba da odgovori, - izražavaju svoj stav – da li postoji razlika između priča o prošlosti i istorije kao nauke, - zaključuju zašto se izvorima služe istoričari i objašnjavaju potrebu kritičkog tumačenja izvora, - objašnjavaju način računanja vremena prema hrišćanskoj eri, - obrazlažu na osnovu čega je i kako izvršena periodizacija istorije kao nauke, - otkrivaju vezu istorije i drugih predmetnih oblasti. 	Uvod u istoriju; civilizacija; kultura; povelja; hronika; arhiv; era; datum; antika; robovlasništvo; feudalizam; kapitalizam; socijalizam.	Književnost, likovna umjetnost, informatika (informacije sa Interneta). Nauke: metodologija prirodnih i društvenih nauke.

Tema: PRAISTORIJA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - upozna kako i na osnovu čega se dijeli praistorija, - opiše kako su prirodne i geografske promjene uticale na razvitak čovjeka, - sazna o načinu života ljudi u kamenom i metalnom dobu (način stanovanja i ishrane, gradnja prvih prebivališta, predmeti za svakodnevnu upotrebu), - shvati značaj pronalaska vatre, tehničkog napretka u izradi oruđa, oružja i njihovu širu primjenu, - opiše promjene nastale u životu čovjeka pronalaskom metala, - upozna postepeni razvoj ljudskog društva i kretanje od nižih ka višim oblicima društvenih zajednica (rod, bratstvo, pleme), - upozna razloge za pojavu prvih vjerovanja i potrebe za izražavanjem osjećanja putem umjetnosti, - sazna o Ilirima kao najstarijim stanovnicima crnogorskog prostora, njihovom načinu života i kulturi, - opiše na karti najznačajnija arheološka nalazišta na tlu Crne Gore. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - rade na tekstu i ilustrativnom materijalu iz udžbenika, - iznose svoj stav kako paleontologija i arheologija pomažu u tumačenju praistorije, - obrazlažu kako su živjeli praistorijski ljudi i čime su se bavili, - upoređuju oruđa, oružja i način života ljudi u doba paleolita i neolita; kamenog i metalnog doba, - obrazlažu posljedice otkrića metala i točka značajne za život ljudi, - analiziraju kako je način privređivanja ljudi u kamenom i metalnom dobu uticao na promjene u organizaciji društva i načina života, - objašnjavaju nastanak privatne svojine i države, - dovode u vezu vjerska shvaćanja i umjetnost praistorijskog čovjeka i navode tragove prvog umjetničkog izražavanja, - demonstriraju na istorijskoj karti Crne Gore razmještaj ilirskih etničkih grupa i opisuju najstarija arheološka nalazišta na crnogorskom tlu, - posjećuju najbliže praistorijsko nalazište ili zavičajni muzej i pišu kratak referat o tome. 	Kameno i metalno doba; svjedočanstva o životu ljudi u praistoriji; paleolit; mezolit; neolit; matrijarhalni rod; patrijarhalni rod; totemizam; animizam; magija; politeizam; monoteizam; ornament; Orijent.	Likovna umjetnost: pojava umjetničkog stvaranja i umjetnost praistorije; istaci religiozne i umjetničke predstave čovjeka praistorije.

Tema: RANE CIVILIZACIJE

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - navede područja i rijeke oko kojih su nastale prve visokorazvijene kulture, - definiše u razvoju društva i država Starog istoka (Mesopotamija, Egipat, Indija, Kina, Fenikija, Palestina, Persija), - odredi osobine najstarijih civilizacija na američkom tlu (Maja, Asteka i Inka), - shvati značaj irigacionog sistema za život ljudi (na primjeru Mesopotamije i Egipta), - opiše način života različitih društvenih slojeva u ranim civilizacijama, - odredi osobine privrednog razvoja drevnih naroda, - uoči značaj religije u životu ljudi i njen uticaj na kulturno stvaralaštvo prvih civilizacija, - navede i opiše najznačajnije tekovine kulturnog stvaralaštva ranih civilizacija. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - demonstriraju na karti narode i države ranih civilizacija i navode koji narodi i države danas postoje na tom prostoru, - obrazlažu strukturu društva i ustrojstvo država drevnih civilizacija, - čitaju i analizom odlomaka iz Hamurabijevog zakonika upoređuju sličnosti i razlike u društvenim i političkim djelatnostima među civilizacijskim područjima, - opisuju način života i zanimanja stanovništva ranih civilizacija i ukazuju šta im je bilo zajedničko a po čemu su se razlikovali - čitaju izvorni tekst i analiziraju ga. 	<p>Mesopotamija; Egipat; Indija i Kina; države istočnog Sredozemlja; civilizacije na tlu Amerike; Stari istok; despotizam; irigacioni sistem; asimilacija; katarakta; noma; piramida; mastaba; balsamovanje; mumija; hijeroglifi; obelisk; kapitel; sanskrt; kolonija; judaizam; lavirint; almanah; inkarnacija.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: književnost starog vijeka, istorija sumersko-vavilonske civilizacije, <i>Ep o Gilgamešu</i> (nastanak književnosti, mit i književnost), Kakvi su junaci Gilgameš i Enkidu, njihovo porijeklo status i izgled? Šta je kod njih standardno, a šta izuzetno?</p> <p>Likovna umjetnost: umjetnost Mesopotamije (karakteristike umjetničkog izraza stanovništva Mesopotamije), egipatska civilizacija (karakteristike dostignuća umjetnosti Egipćana, građevinarstvo, vajarstvo slikarstvo).</p>

Tema: ANTIČKA GRČKA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - opiše prirodne uslove i geografski položaj grčkih oblasti značajne za život ljudi, - demonstrira na karti područja najstarijih kultura egejskog svijeta i ocijeni njihov značaj, - upozna tekovine kritsko-mikenske kulture i život starih Grka u Homerovom dobu, - upozna karakteristike grčke religije (mnogoboštvo, mitovi), - analizira život Grka u više različitih polisa, - navodi uzroke, pravce i posljedice velike grčke kolonizacije, - demonstrira na karti mjesta najvažnijih bitaka u grčko-persijskim ratovima i obrazloži njihove posljedice, - razloži Spartance i Atinjane i upozna osnovne karakteristike njihovog državnog i društvenog uređenja, - prosudi značaj zajedničke borbe Grka za slobodu, - vrednuje «zlatno Periklovo doba» - navede uzroke peloponeskih ratova i shvati štetnost unutar grčkog sukoba, - upozna najveća kulturna dostignuća Grka u književnosti, filozofiji i nauci, - opiše uspon Makedonske države i na karti uoči vrijeme i prostor nastanka imperije Aleksandra Velikog, njenu veličinu i značaj, - navede najznačajnija dostignuća helenističke kulture (umjetnost, nauka, filozofija, književnost). 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - označavaju karakteristike grčkog društva i privrede Homerovog doba; - prave porodično stablo najvažnijih grčkih božanstava, - objašnjavaju zašto je u Grčkoj nastalo mnoštvo političkih zajednica – polisa i opisuju ih, - demonstriraju na karti zemlje i krajeve u kojima su Grci osnivali svoje kolonije i objašnjavaju razloge i značaj kolonizacije, - upoređuju uređenje Sparte i Atine i ističu sličnosti i razlike, - pronalaze na karti mjesta najvažnijih bitaka u grčko-persijskim ratovima, - procjenjuju Periklovo zlatno doba, - obrazlažu privredne i političke uzroke Peloponeskog rata i ocjenjuju njegove posljedice, - ističu najznačajnije tekovine grčke kulture i pojašnjavaju tvrdnju da je kultura starih Grka u temelju svjetske kulture, - upoređuju kulturu starih Grka sa kulturom istočnih naroda, - demonstriraju na karti zemlje koje je osvojio Aleksandar Veliki i ocjenjuju uticaj Grka u helenizaciji istočnog svijeta, - navode primjere praktične primjene naučnih i kulturnih dostignuća helenističkog doba. 	Mikena i njena uloga u istočnom Sredozemlju; herojsko doba; polis; Sparta; Atina; Zlatno doba Atine; kriza grčkih polisa; grčka kultura; helenističko doba; helenistička kultura; sedam svjetskih čuda; kiklopi, basileus; panteon, Titan; muza; mit; antropomorfizam; aristokratska; aklamacija; lakonski odgovori, hegemonija; arhont, demos; harmonija; tunika; kolonada; satrapija; metope; karijatida; idealizam; logika; valuta, gigant; idila.	Matrenji jezik i književnost: Homer: <i>Ilijada i Odiseja</i> (trojanski mit, antički ep, homersko pitanje). Podvući istorijski i umjetnički značaj Homerovih epova. Likovna umjetnost: Antika, klasična umjetnost Grka (karakteristike i tekovine nenadmašnog grčkog umjetničkog izraza, razlika između arhaiskog, klasičnog i helenističkog). Književnost: Dramska poezija Sofokle: <i>Antigona</i> (struktura dramskog teksta, antičko pozorište, tragičari, tebanski mit, pojam tragičnog). Istaći u čemu je herojska i ljudska veličina Antigona.

Tema: ANTICKI RIM

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - upozna na istorijskoj karti geografske osobenosti Apeninskog poluostrva, - opiše nastanak Rima, - razloži strukturu i organizaciju rimskog društva u doba kraljeva, - upozna osnovna obilježja rimskog društva i države u doba Republike, - opiše rimsku vojsku i pojasni njenu ulogu i značaj u stvaranju i širenju Rimske države kao i posljedice rimskih osvajanja, - shvati suštinu agrarno-socijalnih reformi, vojnih reformi i prikaže položaj robova u Rimu, - utvrdi uzroke propadanja republikanskih organa vlasti i uslove koji su pogodovali za nastanak novih oblika vladavine (diktatura, monarhija), - upozna promjene društvenog, državnog i privrednog razvoja Carstva, - opiše svakodnevni život različitih slojeva rimskog društva, - na istorijskoj karti uoči dokle je sezalo rimsko carstvo na sjeveru, jugu, istoku i zapadu u vrijeme najvećeg uspona (II vijek nove ere). 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - demonstriraju na karti i prikazuju najstarije stanovništvo Italije i objašnjavaju šta govori istorija a šta legenda o osnivanju Rima, - obrazlažu kako se oblikovalo rimsko društvo u doba kraljeva, - objašnjavaju po čemu je Rim bio aristokratska republika i preko kojih institucija je djelovala njena vlast, - demonstriraju na karti područja osvojena u doba Republike i analiziraju promjene nastale u rimskom društvu poslije velikih osvajanja, - analiziraju agrarno-socijalne mjere u Rimu, život robova i ocjenjuju značaj njihovog rada, - objašnjavaju kako je i zašto Rimsku republiku zamijenila imperija, - obrazlažu najvažnije karakteristike Rimske države u doba Carstva (principat i dominat), - upoređuju život Rimljana prije i poslije velikih osvajanja, - prave tabelu značajnijih vladara u upravljanju Rimom u doba kraljeva, doba Republike i doba Carstva. 	Razvoj civilizacija u zapadnom Sredozemlju; postanak Rimske države; Rim – gospodar Sredozemlja; od Republike do Carstva; uspon Rimskog carstva; kasnoantičko Rimsko carstvo; područje Crne Gore u Rimskoj državi; rimski svijet bogova; počeci hrišćanstva; rimska kultura; autohton, dominirati, republika, tribun, nobil, centurija, magistrat, veto, diktator, legija, latifundija, provincija, romanizacija, proleter, trijumf, optimat, popular, trijumvirat, imperija, princeps, kolonat, abdicirati, pontifik, hrišćanstvo, mesija, apostoli, katakombe, teolog, kanonske knjige, forum, arena, terme, sinagoga, akvadukt,	Književnost: Biblija: <i>Legenda o potopu, Besjeda na gori. (Stari i Novi zavjet)</i> . Zašto Bog (Gospod) hoće da "istrijebi sa zemlje ljude", iako su oni njegovo djelo? Kakav je smisao ovog čina – uništenje ili pročišćenje? Dočarati i analizirati viziju potopa. Koji detalji u njoj imaju realni, a koji simbolički smisao? Isus Hrist govori svojim učenicima monolog svojeumnih pjesama u prozi (u prvom poglavlju Novog zavjeta). Šta i kako savjetuje svoje učenike? Znači li takva pozicija aktivan ili pasivan stav prema životu, zadacima i protivnicima? Iz čega se vidi humanizam, a iz čega poetski karakter zalaganja za humanizam? Da li ideja mirotvorstva izražena u ovom tekstu, može da ima univerzalno, pa i aktivno, savremeno značenje? Likovna umjetnost: klasična umjetnost Rima (osobnosti rimskog građevinarstva, vajarstva i slikarstva).

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uoči i opiše uzroke privredne i društvene krize Rimske imperije, seobe naroda, podjele i propasti Zapadnog rimskog carstva, - sazna o vremenu rimskog osvajanja i vladavine na prostoru Crne Gore i na karti navede spomenike rimske kulture u Crnoj Gori, - navede osnovna obilježja religije Rimljana; opiše društvenu i duhovnu podlogu hrišćanstva, osnovno učenje i širenje hrišćanske vjere, - upozna osobenosti rimske kulture i navede najznačajnija dostignuća Rimljana (pravo, historiografija, književnost, umjetnost), - vrednuje značaj rimske kulture za savremeni svijet. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - demonstriraju na karti koja su područja bila pod Rimljanima u Evropi, koja u Africi i Aziji na vrhuncu moći, - analiziraju uzroke i posljedice seobe naroda i propasti Zapadnog rimskog carstva, - obrazlažu sistem rimske uprave i proces romanizacije u Crnoj Gori; navode u čemu i kako svjedoče tragovi rimske kulture na crnogorskom tlu, - posjećuju bar jedno nalazište ostataka rimske kulture ili najbliži zavičajni muzej i pišu kratak referat o tome, - objašnjavaju pojavu i širenje hrišćanstva, čitajući dio izvornog teksta iz Biblije (Hristova besjeda na gori) iznose svoj stav, - dovode u vezu grčku i rimsku religiju i kulturu i navode sličnosti i razlike, - objašnjavaju kako su Rimljani obogatili kulturu čovječanstva, navode primjere iz praktičnog života. 		

Didaktičke preporuke:

Sa metodičkog stanovišta nastavnik/ca pri planiranju rada treba da vodi računa o aktivnim oblicima i metodama rada, koji će učenike/ce motivisati i uvesti ih u samostalan rad uz pomoć raznovrsnih nastavnih sredstava.

Upotreba jedne metode – metode usmenog izlaganja, i pored i svojih pozitivnih svojstava, ne aktivira u dovoljnoj mjeri učenikovu/cinu ličnost. Stoga savremeni i raznovrsni oblici i metode rada: grupni, u parovima, upotreba udžbenika, popularne literature, istorijskih karata, ilustracija (slike, dijafilmovi, dijaopozitivi, šeme, grafikoni, makete), muzejskih eksponata, kulturno-istorijski spomenici (posjeta), arhivskog materijala, referati i seminarski radovi učiniće nastavu zanimljivom.

Preporučuje se da savremene metode i oblici rada uz primjenu raznovrsnih nastavnih sredstava budu sastavni dio sve tri faze nastavnog procesa – tj. faze učenja i podučavanja, ponavljanja i utvrđivanja, faze provjeravanja znanja i ocjenjivanja.

Ovakva raznolikost i dinamika razbija monotoniju časa koja pasivizira učenike/ce. Nastavnik/ca bira onaj metod, odnosno oblik rada prema nastavnoj materiji, opremljenosti zbirke nastavnih sredstava i učila, svojim predsipozicijama i perspektivnom cilju kako bi se u najvećoj mjeri obezbijedio uspjeh u realizovanju obrazovnih i vaspitnih zadataka.

II razred**Tema: RANI SREDNJI VIJEK**

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - opiše pomoću karte veliku seobu naroda, - pojasni feudalne odnose, - se upozna sa Vizantijom kao vodećom ranofeudalnom državom, - pojasni razloge crkvenog sukoba između Rima i Carigrada, - opiše nastanak islama kao velike svjetske religije, - obrazloži stupanje na istorijsku pozornicu Germana, Slovena, Arapa i drugih naroda, - uoči važnost društvenih promjena i njihovu povezanost sa privrednim razvojem, - pronade sličnosti i razlike između Vizantije i arabljanske države, - identifikuje crkvu kao najuticajnijiu instituciju u srednjem vijeku, - kritički procijenjuje sličnosti i razlike između hrišćanstva i islama, - se upozna sa prapostojbinom Slovena i načinom života, - opiše pomoću karte naseljavanje Južnih Slovena na Balkanu, - pojasni teškoće pri formiranju prvih država Južnih Slovena, - locira prostore Raške na Balkanu, - opiše prostore na kojima je nastala Duklja. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - nalaze na istorijskoj karti podatak koji se traži, - označavaju ekonomske parametre u doba feudalizma, - navode ključne događaje iz vizantijske istorije do XIII vijeka, - iznose sopstveno zapažanje vezano za crkvenu podjelu, - samostalno formulišu pitanja, - vrše identifikaciju, - dovede u vezu, - izvode zaključak o uticaju privrede na društvene promjene, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - imenuju način uticaja crkve na društvene prilike, - čitaju tekstove iz Biblije i Kurana, - sakupljaju podatke vezane za život Slovena u prapostojbini, - bilježe bitne pojmove i sadržaje koji se tiču konstituisanja država, - pronalaze na istorijskoj karti prve južnoslovenske države, - nabrajaju prve srpske vladare, - na karti prepoznaju lokalitete od istorijske važnosti. 	<p>Velika seoba naroda; feudalno društvo; Vizantija do XIII vijeka; Hrišćanska crkva i njeno ustrojstvo; Arabljeni i islam; Stari Sloveni i njihove seobe; naseljavanje Slovena na Balkansko poluostrvo; Karantanija, Hrvatska, Samuilovo carstvo; Raška do XII vijeka; Duklja; Zeta u doba Vojislavljevića.</p>	<p>Geografija: migracije stanovništva; književnost u ranom srednjem vijeku (biografije, viteška, lirska i epska poezija).</p> <p>Književnost: južnoslovenska književnost u ranom srednjem vijeku.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - navede vladare iz porodice Vojislavljevića, - preispita potrebe starih Slovena za seobama, - analizira na primjeru Južnih Slovena seobu naroda, - potraži sličnosti među prvim južnoslovenskim državama, - napravi paralelu između srednjovjekovnih država Raške i Duklje, - procijeni značaj vladavine Mihaila i Bodina Vojislavljevića, - vrednuje značaj Duklje za stvaranje crnogorske države. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prave tabelu dukljansko-zetskih kraljeva sa značajnijim datumima, - grafički prikazuju pravac seoba Slovena, - iz udžbenika izdvajaju i upoređuju činjenice, - sintetišu date sadržaje i hronološki ih razvrstavaju, - kritički vrednuju interpretacije, pristupe i prednosti u metodološkom istraživanju, - navode najznačajnije događaje iz njihove vladavine, - prepoznaju istorijski kod termina Duklja-Zeta-Crna Gora. 		

Tema: RAZVIJENI I POZNI SREDNJI VIJEK

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - opiše nastanak srednjovjekovnog grada, - navede krstaške pohode, - nabroji najznačajnije države ovoga doba i rezimira njihove odnose, - pojasni šta je za prostor Balkana značio pad Carigrada, - ilustruje razvoj grada na primjeru Venecije, - informiše o nastanku prvih univerziteta i razvoju kulture i umjetnosti, - opiše položaj Jevreja u srednjovjekovnoj Evropi, - upoređuje naturalnu i robno-novčanu privredu, - pravi poređenje između današnjeg i srednjovjekovnog grada, - analizira promjene u odnosu srednjovjekovnog društva prema crkvi, - dokazuje na primjerima uticaj Vizantije na Južne Slovene, - procijeni uticaj epidemija kuge na privredna i društvena dešavanja u Evropi, - predvidi značaj nastanka staleških monarhija, - opiše širenje Srpske države i navede najznačajnije vladare. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - slušaju izlaganje datog sadržaja, - hronološki ređaju događaje i dovede ih u vezu sa današnjim izgledom grada i iz krstaških pohoda, - analiziraju strukturu velikih monarhija u odnosu na ostale države, - razumiju simboličku poruku istorijske ilustracije, - klasifikuju po značaju kulturne institucije i stvaralaštva, - čitaju izvorni tekst Talmuda, - iznose sopstveno zapažanje o privrednim tokovima u srednjem vijeku, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti predhodnim znanjem i iskustvom, - dovede u vezu kulturnu emancipaciju sa religijskim ubjeđenjima, - bilježe tekstom nekoliko polja uticaja Vizantije na Južne Slovene, - povezuju uticaje epidemija na društvene tokove sa današnjicom, - čitaju dodatnu literaturu s ciljem prepoznavanja mitskog i istorijskog. 	Grad i opšti privredni razvoj; Rimokatolička crkva; velike monarhije; Vizantija (1204-1453); Mletačka republika; srednjovjekovna kultura; Jevreji u srednjem vijeku; razvoj srpske države od XIII do XV vijeka; položaj Zete u državi Nemanjića; Bosna; Dubrovnik; kultura Južnih Slovena; Albanci u srednjem vijeku; Osmanlije, njihovo uređenje i prva osvajanja; Srbija u borbi protiv Osmanskog carstva; Balšići; Crnojevići; privredne i kulturne prilike u Zeti u doba Balšića i Crnojevića.	Geografija: ekonomska geografija (razvoj privrede), istorija umjetnosti: romanika, gotika, istorija umjetnosti: (srednjovjekovna arhitektura, slikarstvo i vajarstvo). Južnoslovenska srednjovjekovna književnost: hagiografije, biografije, rodoslovi, romani.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - nabroji najznačajnija dostignuća srednjovjekovne kulture Južnih Slovena, - obrazloži kašnjenje u nastanku Bosanske države, - ilustruje razvoj grada na primjeru Dubrovnika, - pronade sličnosti i razlike između Srpske države, Bosne i Dubrovnika, - napravi razlike u položaju Zete u doba Vojislavljevića i njen život u sklopu Srpske države, - ocijeni uticaj zapadno-evropske i vizantijske kulture na Južne Slovene, - napravi prikaz položaja Albanaca na Balkanu u srednjem vijeku, - interpretira uzajamne veze među balkanskim narodima u srednjem vijeku, - opiše uređenje Osmanske države i njihova prva osvajanja, - izvijesti o srpskim sukobima protiv Osmanlija i formiranju despotovine, - izvijesti o prilikama u Zeti u doba Balšića i Crnojevića, - preispita stanje na Balkanu uoči osmanskih osvajanja, - analizira stanje u Srbiji prije i poslije bitke kod Angore, - napravi paralelu prilika u Zeti Balšića i Crnojevića, - vrednuje značaj štamparije Crnojevića, - ocijeni ulogu Zete u drugoj polovini XIV i u XV vijeku. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - imenuju najznačajnija kulturna ostvarenja Južnih Slovena, - identifikuju probleme u konstituisanju bosanske države, - posjećuju slične lokalitete na svom prostoru, - koriste se indeksom pojmova u udžbeniku, - samostalno formulišu pitanja, - rezimiraju kulturne domete kod Južnih Slovena, - upoređuju položaj Albanaca i Južnih Slovena u srednjem vijeku, - sintetišu date sadržaje, - pišu kraće radove i prikaze, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - hronološki ređaju značajnije događaje, - upoređuju stanje među državama na Balkanu, - procjenjuju značaj Angorske bitke na kasnije prilike u Srbiji, - izdvajaju najvažnije momente, - vrše malo istraživanje o tome gdje je štampana prva knjiga kod Južnih Slovena, - dovode u vezu položaj i prilike na Balkanu sa onima u Crnoj Gori. 		

Didaktičke preporuke:

Uvođenje učenika/ca u izučavanje nastavnih sadržaja istorije predviđenih za II razred gimnazije, nužno je usmjeriti tako da učenik/ca istovremeno bude i objekt i subjekt vaspitno-obrazovnog procesa, kako bi se na taj način osposobio/la za samostalan rad i dalje samoobrazovanje. Izborom i sinhronizovanom primjenom odgovarajućih oblika rada (frontalni, rad u paru, individualni, grupni), metoda (metoda usmenog izlaganja, metoda rada s udžbenikom i drugim štampanim tekstom, metoda pisanih i ilustrativnih radova, metoda demonstracije, metoda ekskurzija), sredstava (udžbenik, dijafilmovi, video kasete i trake, nastavni listići, gotove grafofolije, istorijske karte), učenik/ca dolazi u sam centar pedagoškog interesovanja. Kombinacijom navedenih oblika i metoda rada, kao i korišćenjem raspoloživih sredstava, nastavu je moguće organizovati tako da u njoj učenik/ca stiče znanja i čulna iskustva koja će podstaći njegove/njene misaone i radne potencijale u cilju efikasnijeg razvoja njegove/njene ličnosti ne kao reproduktivne, već kao produktivne i stvaralačke.

III razred**Tema: NOVI VIJEK (OD KRAJA XV DO KRAJA XVIII VIJEKA)**

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - navede događaje po kojima se prepoznaje novi vijek, - razlikuje način i stil života u doba humanizma i renesanse u odnosu na prethodno doba, - nabroji najznačajnija ostvarenja na polju umjetnosti i nauke u periodu od XV – XVII vijeka, - obrazloži na novom primjeru promjene u vjerskom životu Evrope od XV-XVII vijeka, - opiše poziciju balkanskih naroda i prostora u odnosu na Osmansko carstvo i Habsburšku monarhiju u XVI i XVII vijeku. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - hronološki ređaju događaje s početka novog vijeka značajne za svjetske procese, - analiziraju i komentarišu iz udžbenika likovni materijal, - razumiju simboličnu poruku istorijske ilustracije, - označavaju nosioce vjerskih promjena u Evropi, - na istorijskoj karti lociraju narode i državne zajednice koje su bile pod osmanskim odnosno habsburškim uticajem, - upoređuju oblik i način vladanja velikih sila na Balkanu. 	Evropa od kraja XV-XVIII vijeka; reformacija i katolička obnova; Balkan u poziciji između Osmanskog carstva, Mletačke republike i Habsburške monarhije u XVI i XVII vijeku; Crna Gora u doba vladikata; apsolutistička monarhija; ulazak Crne Gore na evropsku diplomatsku scenu tokom XVIII vijeka; ratovi i revolucije od 1775-1815. godine.	Istorija umjetnosti: renesansa, barok. Sociologija: društveni sistemi.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizira poziciju velikih sila na Balkanu u XVI-XVII vijeku, - odbrani specifičnu poziciju Crne Gore tokom dva vijeka života pod otomanskom vlašću, - navede crnogorske institucije koje su održavale i afirmisale borbu za nezavisnost od Otomanskog carstva, - odredi značaj apsolutističkih monarhija u odnosu na druge sisteme, - nabroji osnovne karakteristike po kojima su se prepoznavale evropske države u doba apsolutizma, - ocijeni stanje u Crnoj Gori, uoči i nakon ustoličenja dinastije Petrović Njegoš, - vrednuje značaj prvih građanskih revolucija, - prepriča tok Napoleonovih ratova. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - imenuju crnogorske specifičnosti pod otomanskom vlašću u odnosu na ostale balkanske narode, - prave malo istraživanje na osnovu porodične tradicije i lokalnog ambijenta, - identifikuju stanje u Francuskoj, Holandiji i Engleskoj u doba apsolutizma, - prave rodoslov Petrovića-Njegoša do Petra I i bilježe značajnije događaje iz njihove vladavine, - prepoznaju zajedničke elemente u Americi i Francuskoj nakon građanskog rata i revolucije, - izdvajaju bitne događaje iz Napoleonovih ratova i komentarišu ih. 		

Tema: STVARANJE MODERNIH DRŽAVA (XIX VIJEK)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - se upozna sa ekonomskim i tehničkim dostignućima prve industrijske revolucije, - opiše prilike na Balkanu i procijeni značaj prvih ustanaka, - razloži razlike u strategiji Karađorđa Petrovića i Miloša Obrenovića za oslobođenje Srbije, - obrazloži značaj stvaranja moderne države u Crnoj Gori i to ilustruje sa primjerom iz lokalne istorije, - definiše elemente po kojima se Crna Gora transformiše u modernu državu u doba Petra I, - kritički procijeni ulogu Petra I u stvaranju države, - ideju o ujedinjenju država i razvoj nacionalne svijesti obrazloži na novom primjeru, - opiše političke i društvene prilike u Evropi od 1815-1848. godine, - izrazi svoj stav o formiranju nacionalne svijesti i državnom ujedinjenju na primjeru Italije i Njemačke, - odredi osobine revolucije 1848. godine u Evropi, - dijagnostifikuje položaj južnoslovenskih naroda u revoluciji 1848. godine. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - procjenjuju značaj parne mašine, telegrafa, parabroda, lokomotive za razvoj kapitalističkih odnosa, - upoređuju prilike u Grčkoj i Srbiji za vrijeme oslobodilačkih pokreta, - izdvajaju bitne događaje iz srpske revolucije, - čitaju i analiziraju izvorni tekst, - dovode u vezu crnogorske pobjede na Krusima i Martinićima sa stvaranjem modernih državnih institucija, - prikupljaju dokumente i izvore vezane za Petra I, - hronološki ređaju značajnije događaje u Evropi od 1815-1848. godine, - upoređuju proces ujedinjenja država u Zapadnoj Evropi i na Balkanu, - pronalaze sličnosti i razlike između Francuske građanske revolucije i evropske iz 1848. godine, - navode ključne događaje u prvoj polovini XIX vijeka koji se tiču balkanskih država i naroda, - označe uticaje Rusije na Balkan, - izvode zaključak o značaju Balkana za velike sile, 	<p>Prva industrijska revolucija; Balkan krajem XVIII i početkom XIX vijeka; Crna Gora u doba Petra I; evropske prilike u periodu 1815-1848.godine; Balkan između Osmanskog i Habsburškog carstva u prvoj polovini XIX vijeka; istočno pitanje; Crna Gora u doba Petra II (1830-1851.); Crna Gora u doba knjaza Danila; Evropa i SAD u drugoj polovini XIX vijeka; Druga industrijska revolucija; uspon nacionalnih pokreta na Balkanu do Berlinskog kongresa; Crna Gora u doba knjaza Nikole do 1876. godine; istočna kriza 1875-1878. godine; Velji rat 1876-1878.godine; Berlinski kongres i nezavisnost Crne Gore.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: poslanice Petra I, Gorski vijenac.</p> <p>Fizika</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - analizira položaj Balkana u prvoj polovini XIX vijeka, - pronađe interese Rusije na Balkanu, - razloži genezu «istočnog pitanja», - napravi razliku između organa vlasti iz doba Petra I i doba Njegoša, - ilustruje kulturne i društvene prilike u Njegoševo doba, - potraži razloge koji su doveli do proglašenja knjaževine Crne Gore, - odredi osobine Danilove vladavine i istakne ključne događaje, - dramatizuje «crnogorsko pitanje» kod velikih sila, - ocijeni prilike u Evropi i SAD po pitanju ujedinjenja država, - uporedi prilike u Americi i Habsburškoj monarhiji u drugoj polovini XIX vijeka, - nabroji izume iz Druge industrijske revolucije, - uređuje značaj nacionalnih pokreta kod Srba, Hrvata i Grka, - problematizuje politiku knjaza Nikole do Veljeg rata, - dokaže uticaj Crne Gore na prilike tokom Hercegovačkog ustanka, - odbrani ratne operacije Crne Gore tokom Veljeg rata, - obrazloži šta je za Crnu Goru značilo međunarodno priznanje na Berlinskom kongresu. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - prave malo istraživanje o institucijama države iz doba Petra II - čitaju izvode iz «Gorskog vijenca» i vežu ih sa istorijskim izvorima, - navode argumente za i protiv proglašenja knjaževstva, - pišu kratki rad o crnogorskim borbama u doba Danila, - navode argumente za crnogorsko međunarodno priznanje, - prezentuju ujedinjenje Njemačke i Italije, - na istorijskoj mapi nalaze podatke koji se traže, - isjećaju i lijepe važnije pronalaskes (auto, radio, telefon), - imenuju nosioce nacionalnih pokreta na Balkanu, - otkrivaju uzročno-posljedične odnose, - čitaju izvorni tekst, - samostalno formulišu tekst, - procjenjuju značaj pobjeda na Vučjem dolu i Fundini, - izvode zaključak «samostalnost». 		

Tema: EVROPA I BALKAN OD BERLINSKOG KONGRESA DO I SVJETSKOG RATA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - se upozna sa stanjem u Srbiji, Bosni, Bugarskoj, Hrvatskoj, Sloveniji do balkanskih ratova, - ilustruje privredni i kulturni napredak Crne Gore od 1878-1912.godine, - se opredijeli prema prvom crnogorskom ustavu, - analizira stanje u Crnoj Gori do proglašenja kraljevine, - vrednuje napredak u kulturno-prosvjetnoj djelatnosti u Crnoj Gori, - problematizuje permanentno iseljavanje iz Crne Gore, - dokaže da su balkanski ratovi bili oslobodilački. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - samostalano rade na pronalaženju dokumenata za učenje, - opažaju i opisuju slikovni materijal, - posmatraju, analiziraju i uređuju autentični dokument, - prave malo istraživanje o Bombaškoj aferi i kolašinskom procesu, - kreativno rješavaju problemske situacije, - objašnjavaju šire društvene kontekste. 	Balkan od Berlinskog kongresa do balkanskih ratova; Crna Gora od dobijanja nezavisnosti do prvog ustava; doba parlamentarizma u Crnoj Gori; kulturno-prosvjetne prilike u Crnoj Gori od 1878-1912.godine; crnogorske migracije 1878-1914.godine; balkanski ratovi 1912/13.godine.	

Didaktičke preporuke:

U realizaciji nastavnog programa za III razred srednjih škola važno je istaći ključne procese, tačke preokreta i civilizacijske tekovine koje su sudbonosno uticale na razvoj ljudskog društva uopšte i onda naglasiti način i mjeru u kojoj su ti procesi pokreti i tekovine uticali na istoriju regiona i Crne Gore, takođe, treba naglasiti i povratni proces, tj. način i mjeru u kojoj su događaji u Crnoj Gori uticali na okruženje.

Kod realizacije jedinica iz istorije balkanskih naroda tokom XVI, XVII i XVIII vijeka treba naglašavati procese i strukture karakteristične za organizaciju svih dijelova Osmanskog carstva, Habzburške monarhije ili Mletačke republike, izdvajajući, naravno, specifičnosti karakteristične za pojedine narode ili pokrajine.

Kod realizacije jedinica iz istorije XIX vijeka treba naglasiti da je proces nacionalne emancipacije karakterističan za veći dio Evrope i da traje, praktično, do balkanskih ratova i do I svjetskog rata.

IV razred**Tema: SVIJET POČETKOM XX VIJEKA**

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - navede osnovne društveno-političke i ekonomske karakteristike koje su obilježile kraj XIX i početak XX vijeka, - nabroji najznačajnija tehnička otkrića s početka XX vijeka, - imenuje najveće političke centre moći u međunarodnim odnosima; - identifikuje najznačajnije društvene promjene prouzrokovane industrijskom revolucijom početkom XX vijeka, - nabroji najznačajnija kolonijalna područja velikih sila, - upoređi društveno-političke prilike u Kraljevini Srbiji prije i poslije "Majskog prevrata" 1903. godine, - ilustruje uzroke srpsko crnogorskih odnosa poslije 1903. godine, - pojasni suštinu aneksione krize iz 1908. godine, - opiše privredne i kulturne prilike u Crnoj Gori početkom XX vijeka, - navede zajedničke interese balkanskih država pri formiranju Balkanskog saveza, - ocijeni opravdanost vođenja Drugog balkanskog rata; - prepriča tok operacija crnogorske vojske u balkanskim ratovima, - identifikuje probleme integracije pripojenih oblasti Crnoj Gori. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - prave pisani izvještaj o osnovnim karakteristikama društveno-političkih, privrednih i ekonomskih prilika u svijetu i na Balkanu početkom XX vijeka, - sakupljaju podatke o "aneksionoju krizi" 1908. godine i njenim odrazima na Crnu Goru, - usmeno izražavaju karakter balkanskih ratova u odnosu na istočnu krizu, - objašnjavaju proces nastanka mape Balkana nakon 1912/13.godine, - analiziraju i upoređuju političke faktore Kraljevine Srbije i Crne Gore sa drugim balkanskim zemljama, - upoređuju prilike u raznim krajevima Crne Gore uoči i nakon balkanskih ratova, - prepoznaju promjene nastale »Majskim prevratom« 1903. 	Svijet početkom XX vijeka: naučni i tehnološki razvoj, politička preraspodjela moći. Balkan početkom XX vijeka: društveno-političke prilike u balkanskim državama početkom XX vijeka. Crna Gora početkom XX vijeka: privreda, političke i socijalne promjene, proglašenje kraljevine. Nestanak Osmanskog carstva sa Balkana: balkanski ratovi i nova politička karta Balkana.	Fizika i Hemija: tehnički pronalasci s kraja XIX i početka XX vijeka. Geografija: istorijat privrednog razvitka do početka XX vijeka. Sociologija: čovjek, društvo, kultura, socijalne promjene; stratifikacija i društvene nejednakosti; društvene grupe, institucije i područja: nacija i nacionalna svijest.

Tema: PRVI SVJETSKI RAT 1914-1918.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - kritički procijeni vladavinu kralja Nikole I Petrovića, - obrazloži međuzavisnost tehnološkog razvitka i savremenih sredstava za vođenje rata, - analizira društveno-političke prilike u Evropi početkom XX vijeka, - upozna osnovne uzroke izbijanja Prvog svjetskog rata, - kritički procijeni opravdanost povoda za rat, - ocijeni stavove zaraćenih zemalja i njihove ratne ciljeve, - demonstrira na karti najvažnije frontove i raspored zaraćenih strana, - nabroji najznačajnije bitke i najznačajnije ličnosti, - uporedi društveno-ekonomske prilike u Rusiji i zemljama zapadne Evrope, - pronađe sličnosti i razlike između Februarske i Oktobarske revolucije; - ocijeni i vrednuje karakter Prvog svjetskog rata. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - imenuju faktore koji su usloveli razvoj tehnoloških sredstava za vođenje rata, - kritički izdvajaju i klasifikuju ključne uzroke za izbijanje Prvog svjetskog rata, - određuju mjesto "Sarajevskog atentata" u sklopu Prvog svjetskog rata kao cjeline, - čitaju različite istorijske izvore vezane za Prvi svjetski rat i međusobno ih upoređuju, - prepričavaju tok rata i izdvajaju ključne momente, - bilježe najvažnije datume, događaje i ličnosti iz Prvog svjetskog rata, - opisuju karakter Prvog svjetskog rata, društveno-ekonomske prilike u Rusiji i revolucionarne smjene vlasti, - izdvajaju najvažnije momente revolucije u Rusiji. 	Tehnološki razvoj kao pretpostavka prvog svjetskog sukoba u istoriji: tehnološki razvoj; vojno-politički savezi (Antanta; centralne sile); Londonski ugovor; Versajska mirovna konferencija. Posljedice svjetskog sukoba Revolucija u Rusiji: ideološka i socijalna osnova revolucije; Oktobarska revolucija; građanski rat; Srbija u Prvom svjetskom ratu; Crna Gora u Prvom svjetskom ratu; Stvaranje jugoslovenske države: jugoslovenska ideja; Jugoslovenski odbor, Krfska deklaracija; proglašenje Kraljevine SHS.	Tehnologija Maternji jezik i književnost: razvoj književnih pravaca i najznačajniji predstavnici u svijetu i kod nas do početka Prvog svjetskog rata.

Tema: SVIJET IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - analizira društveno-političke prilike u Evropi poslije Prvog svjetskog rata; - opiše društvene sisteme u Evropi u periodu između dva svjetska rata i da uporedi njihove sličnosti i razlike; - ilustruje život širokih slojeva naroda u pomenutim sistemima, - uoči tehnološki razvitak međuratnog perioda i njegov uticaj na razvoj ljudske svijesti, - opiše proces konstituisanja Kraljevine SHS, - kritički preispita istorijsku opravdanost stvaranja zajedničke države Južnih Slovena, - nabroji najznačajnije političke stranke u KSHS i njihove lidere; - dijagnostifikuje osnovne uzroke državne krize u Kraljevini Jugoslaviji; - ocijeni položaj naroda u državnoj zajednici; - obrazloži uzroke uvođenja šestojanuarske diktature, - opiše privredni, društveni i kulturni život Jugoslavije između dva svjetska rata, - vrednuje rezultate privrednog i kulturnog razvoja Kraljevine Jugoslavije u međuratnom periodu, - kritički procijeni položaj Crne Gore u Kraljevini Jugoslaviji. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - upoređuju društvene sisteme u Evropi nastale poslije Prvog svjetskog rata, - prave pisani izvještaj o sličnostima i razlikama društvenih sistema u Evropi nakon rata; - prepoznaju elemente državnog socijalizma u SSSR-u; - određuju istorijsko mjesto fašizma i fašističkih osvajanja, - usmeno izdvajaju ključne momente u procesu stvaranja Kraljevine SHS, - učestvuju u grupnom radu radi razmjene mišljenja o političkom modelu novonastale države, - pišu izvještaj o položaju naroda u Kraljevini SHS/Jugoslaviji, - prave malo istraživanje o društveno-ekonomskom i kulturnom razvoju Kraljevine SHS/Jugoslavije, - prave izvještaj o stanju u Crnoj Gori prije i nakon ujedinjenja, - navode argumente i izvođe zaključak o položaju Crne Gore u Kraljevini SHS/Jugoslaviji. 	Versajska Evropa: Pariska mirovna konferencija, Društvo naroda. Svijet građanske demokratije Socijalizam u SSSR-u Svijet fašizma i nacizma: fašističke agresije do početka Drugog svjetskog rata. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca 1918-1929: Konstituisanje Kraljevine SHS, centralizam, federalizam, nacionalno pitanje. Kraljevina Jugoslavija od 1929-1941: Šestojanuarska diktatura; Oktroisani ustav, spoljna politika; stvaranje Banovine Hrvatske. Ulazak Crne Gore u jugoslovensku kraljevinu: djelovanje savezničkih trupa u Crnoj Gori; Podgorička skupština, "Bjelaši"; "Zelenaši"; Božićna pobuna; Komitski pokret; crnogorska vlada i vojska u emigraciji; Crna Gora u jugoslovenskoj kraljevini 1918-1941: Crna Gora u administrativno-teritorijalnim podjelama KSHS/Jugoslavije.	Maternji jezik i književnost: razvoj književnih pravaca i najznačajniji predstavnici u svijetu i kod nas između dva svjetska rata – ekspresionizam, futurizam, nadrealizam. Likovna umjetnost: razvoj arhitekture; slikarstvo – impresionizam, nadrealizam, apstraktno slikarstvo; vajarstvo – odlike i predstavnici. Muzička umjetnost: Atonalni ekspresionizam, kamerno-scenska i koncertna muzika; popularna muzika: šansone, romanse, balade, džez.

Tema: DRUGI SVJETSKI RAT 1939-1945.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - opiše prilike u Evropi uoči Drugog svjetskog rata, - identifikuje najznačajnije uzroke ratnog sukoba, - nabroji najznačajnije fašističke agresije do 1939. godine, - navede predstavnike fašizma i nacizma u Italiji i Njemačkoj, - obrazloži ratne ciljeve zaraćenih zemalja, - odredi osobine Hitlerove rasne politike, - uoči greške sovjetskog rukovodstva uoči Drugog svjetskog rata; (pakt Ribentrop-Molotov), - ocijeni značaj usvajanja Atlantske povelje za dalje vođenje rata i utemeljenje savremenih mirovnih organizacija, - nabroji najznačajnije frontove i bitke Drugog svjetskog rata, - ilustruje položaj civilnog stanovništva u ratnim uslovima, - ocijeni opravdanost upotrebe ratova u rješavanju konfliktnih situacija; - rezimira spoljnu politiku Kraljevine Jugoslavije između dva rata. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - imenuju glavne uzroke i povod za izbijanje Drugog svjetskog rata, - upoređuju ciljeve zaraćenih zemalja u Prvom svjetskom ratu sa zaraćenim zemljama u Drugom svjetskom ratu, - tumače ilustracije u udžbeniku u kontekstu konkretnih istorijskih dešavanja, - hronološki ređaju događaje, i na karti pokazuju značajnije frontove i bitke Drugog svjetskog rata, - pišu izvještaj o spoljnoj politici Jugoslavije u kontekstu evropskih dešavanja 1919-1939. godine, - izdvajaju iz štampe neki od feljtona koji se odnosi na Drugi svjetski rat i upoređuju ga sa činjenicama koje iznose istorijski izvor, - identifikuju na karti okupatorsku podjelu Jugoslavije, - opisuju kvislinške formacije i navode ciljeve njihovog djelovanja, - prave rezime 13-to julskog ustanka u svom zavičaju, - pronalaze sadržaje vezane za učešće i doprinos Crne Gore u pobjedi nad fašizmom. 	Tok rata 1939-1941. Evropa uoči rata, pakt Ribentrop-Molotov, ratne operacije. Preokret u ratu: borbe na Istočnom frontu (Staljingrad – Kursk), kapitulacija Italije, iskrcavanje u Normandiji, kapitulacija Italije, Njemačke i Japana, suđenje ratnim zločincima. Život u ratu: ratna privreda, pokreti otpora, posljedice rata. Jugoslavija u ratu 1941-1945: Kraljevina Jugoslavija i Trojni pakt, Aprilski rat, okupacija i podjela Jugoslavije, kvislinški režimi, KPJ i organizacija ustanka, četnički pokret. Oslobodilački rat i revolucija: NOP, velike bitke NOR-a, organi narodne vlasti (NOO; AVNOJ); završne borbe za oslobođenje.	Maternji jezik i književnost: realizam – ideje, motivi i predstavnici.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opiše napad fašističkih zemalja na Jugoslaviju i na karti pokaže okupatorsku podjelu Jugoslavije; - definiše razloge brze kapitulacije jugoslovenske vojske, - pronađe razlike između djelovanja KPJ i ostalih političkih partija u Aprilskom ratu i nakon njega, - nabroji kvislinške formacije na jugoslovenskom prostoru; - pojasni osnovne ciljeve NOR-a, - ocijeni karakteristike rata u Jugoslaviji, - prepriča tok 13-julskog ustanka u Crnoj Gori, - vrednuje istorijski značaj 13-julskog ustanka i ocijeni doprinos Crne Gore u pobjedi nad fašizmom. 		<p>Karakteristike rata u Jugoslaviji 1941-1945: građanski rat i revolucija, revolucionarna smjena vlasti, borba za međunarodno priznanje DFJ, doprinos pobjedi nad fašizmom.</p> <p>Crna Gora u ratu 1941-1945: Italijanska okupacija, 13-julski ustanak, pljevaljska bitka, razvoj NOP-a u Crnoj Gori, obnova državnosti – ZAVNO za Crnu Goru i Boku, oslobođenje Crne Gore, doprinos Crne Gore pobjedi nad fašizmom.</p>	

Tema: SVIJET U DRUGOJ POLOVINI XX VIJEKA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: <ul style="list-style-type: none"> - opiše proces i pojasni razloge formiranja OUN-a, - preispita ulogu OUN-a u očuvanju mira u svijetu, - nabroji protivurječnosti koje su dovele do podjele poslijeratnog svijeta na vojno-političke blokove, - uporedi društvene sisteme u državama NATO pakta i Varšavskog ugovora, - pronađe sličnosti i razlike između Jugoslavije i zemalja tzv. narodne demokratije, - poveže karakter revolucije u Jugoslaviji sa njenim poslijeratnim uređenjem, - uoči najznačajnije etape jugoslovenske borbe za međunarodno priznanje, - informiše o rezultatima koje je Jugoslavija ostvarila u poslijeratnom periodu, - kritički procijeni privredni i društveni razvoj poslijeratne Jugoslavije, - se upozna sa položajem Crne Gore u poslijeratnoj Jugoslaviji, - imenuje najznačajnije faktore jugoslovenske krize koji su uticali na proces dezintegracije, - navede nove oblike evropskih integracija, - uoči argumente koji se odnose na proces globalizacije. 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - obrazlažu potrebu osnivanja OUN-a, - diskutuju o posljedicama formiranja i djelovanja vojno-političkih blokova, - prave rezime diplomatske borbe za međunarodno priznanje Jugoslavije 1941-1945. godine, - prepoznaju karakter revolucije u Jugoslaviji u kontekstu antifašističke borbe u svijetu, - sakupljaju podatke o položaju i stradanju civilnog stanovništva u toku Drugog svjetskog rata u Crnoj Gori i Jugoslaviji, - vrše anketiranje u cilju objašnjenja ratnih događanja sa učesnicima zbivanja, - imenuju i obrazlažu faktore koji su usloveli raspad SFRJ, - izražavaju svoj stav prema raznim oblicima evropskih integracija, - preko medija identifikuju pojedine posljedice globalizacije. 	Svijet u prvim poslijeratnim godinama: kolektivna bezbjednost – OUN-a, nova politička karta svijeta; "Hladni rat", blokovska podjela svijeta; dekolonizacija; ratna žarišta; neokolonijalizam; pokret nesvrstanih. Svijet šesdesetih i sedamdesetih godina XX vijeka Jugoslavija u poslijeratnim godinama: obnova zemlje; agrarna reforma; nacionalizacija, eksproprijacija; Informbiro. Samoupravna i nesvrstana Jugoslavija: Samoupravljanje, privredna i društvena reforma, kulturni i prosvjetni razvoj; istorijska uloga Josipa Broza. Crna Gora u socijalističkoj Jugoslaviji Svijet osamdesetih i devedesetih godina XX vijeka: završetak hladnog rata i njegove posljedice; integracije u Evropi; globalizacija, naučno-tehnološki napredak; razvoj demokratije. Kriza i raspad SFRJ: ekonomska kriza početkom osamdesetih godina; jačanje nacionalizma; raspad SKJ; raspad SFRJ i formiranje novih država.	Geografija: opšte ekonomsko-geografske odlike savremenog svijeta; politička karta savremenog svijeta. Maternji jezik i književnost: razvoj književnosti u drugoj polovini XX vijeka – pravci i predstavnici.

Didaktičke preporuke:

Program istorije za IV razred gimnazije obuhvata vrijeme od početka XX vijeka pa do naših dana. Program se realizuje sa 2 časa sedmično. Ukupni godišnji fond je 64 časa. Program tretira problematiku svjetske, evropske i nacionalne istorije u naznačenom periodu, koji iako nije dugo vremensko razdoblje, ipak obiluje krupnim promjenama, socijalnim i kulturnim preokretima, ratovima, nemirima i revolucijama kao nijedno razdoblje do sada.

Odabrani sadržaji u programu istorije za IV razred gimnazije, čine minimum na osnovu kojeg se mogu širiti i produbljivati istorijska znanja, pomoću kojih učenici/ce mogu dalje korigovati usvojena viđenja i po sopstvenom izboru dopunjavati svoja znanja.

U cilju punog ostvarivanja obrazovnih, funkcionalnih i vaspitnih zadataka nastave istorije, nastavnik/ca bira, kombinuje i primjenjuje najefikasnije oblike i metode rada.

Realizacija programskih sadržaja za IV razred gimnazije, s obzirom na uzrast, trebala bi biti koncipirana, što je više moguće, na samostalnom radu učenika/ca. Učenike/ce treba upućivati da putem analize, poređenja i uopštavanja sami/e dolaze do istorijskih saznanja. Bitna pretpostavka za takvo usvajanje znanja je izvođenje nastave koja je usko povezana sa radom na istorijskim izvorima i njihovim kritičkim čitanjem. U tom kontekstu pored klasičnih, tradicionalnih i ustaljenih oblika i metoda rada, nastavnicima/cama se preporučuje da u duhu aktivnog učenja primjenjuju i interaktivne oblike rada, posebno stručne timove učenika/ca (učenici/ce u grupama zajednički rade na rješavanju nekog problema, tj. neki isti fenomeni se mogu sagledavati iz više različitih uglova (npr. stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kriza i raspad SFRJ itd.), pri čemu su stručni timovi međusobno zavisni što ih nužno tjera na međutimsku saradnju, razmjenu podataka i sl; rangiranje (široko primjenljiv oblik rada u raznim vrstama tema koji pomaže učenicima/cama da sami/e uoče prioritete, odnose među pojavama i sl., čime razvijaju sposobnost klasifikovanja i kategorisanja pojava); pravljenje biltena na zadatu temu (u ovom obliku rada učenici/ce pišu tekstove na osnovu sopstvenog iskustva, mišljenja i stava o određenoj temi. Njihov rad podrazumijeva koordinaciju, dogovor oko koncepcije, strukture, organizacije i teme tekstova. U ovoj vrsti rada do izražaja dolazi vježbanje vještine grupnog rada, usaglašavanje različitih mišljenja, traženje najboljeg rješenja itd.); izradu pojmovnih mapa (ključna stvar je izrada pojmovnih okvira, odnosno opštih pojmovnih pregleda za određenu oblast, tako da se najopštiji nalazi na vrhu mreže, a ispod njega se sukcesivno ređaju pojmovi manje opštosti). Ovakvi i slični oblici rada utiču na izgrađivanje samostalnosti učeničkog mišljenja, na njegovu/njenu moralnu orijentaciju i humanističku viziju svijeta, čime se ostvaruje uspješna nastava istorije.

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Nastavnicima/cama se sugerije: upotreba različitih metoda rada, kombinovanje frontalne nastave ("predavanje", izlaganje) sa aktivnim metodama, razmišljanjem istraživanjem, rješavanjem problema, radom u grupama, parovima, seminarski rad, projektni rad...

Sa metodičkog stanovišta, nastavniku/ci pri planiranju rada preporučuje se da vodi računa o aktivnim oblicima i metodama rada, koji će učenike/ce motivisati i uvesti ih u samostalan rad, uz pomoć istorijske karte, izvora, ilustrovanog gradiva, udžbenika i druge popularne literature. Tako učenike/ce uvodimo i u metodologiju rada i osposobljavamo ih za samostalan rad i samoobrazovanje. Operativni nastavni ciljevi naglašavaju ispunjavanje načela savjesne aktivnosti učenika/ca u usvajanju novih informacija i njihovom produbljavanju i širenju.

Za savremeni pristup nastavi istorije su od osobitog značaja i istorijske ekskurzije, terenski rad, obilasci muzeja i to, kako za sticanje novih informacija, tako i za razvijanje pravilnog odnosa prema vrednovanju i čuvanju kulturnog nasljeđa.

Preporučuje se da metode rada uz pomoć istorijske karte, tekstova, ilustrativnog gradiva i grafičkih prikaza budu sastavni dio sve tri faze nastavnog procesa – tj. faze učenja i podučavanja, ponavljanja i utvrđivanja, faze provjeravanja znanja i ocjenjivanja.

Pri većini aktivnih oblika rada gdje će učenici/ce provjeravati i vježbati svoje znanje i vještine (po datim kriterijumima) i porediti ga sa rezultatima datog zadatka, biće više podsticajnog oduševljenja, a manje opterećenosti strahom od ocjene.

Metodika nastave istorije treba da omogući skladno razvijanje psiho-motorne, afektivne i komunikativne sposobnosti učenika/ca, podstiče slobodu i kreativnost ideja, razvija kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti.

Koliko prosječno uspješnom/oj gimnazijalcu/gimnazijalki treba rada kod kuće za nastavni predmet istorija?

Nastavni predmet istorija izučava se u gimnazijama sa 2 časa sedmično. Uz činjenicu da se metodologija rada bazira na 40-satnoj radnoj nedjelji, odnosno 8-satnom dnevnom opterećenju, koji su garantovani najvišim nacionalnim i međunarodnim aktima, smatramo da je prosječno uspješnom/oj učeniku/ci potrebno 1- sat rada kući tj. van nastave.

6. KORELACIJA MEĐU PREDMETIMA

Korelacije među predmetima su date u tabelama.

7. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)

7.1. Standardi znanja

I razred:

Učenik/ca treba da:

- zna da odredi značenje istorije u tumačenju prošlosti ljudskog društva;
- nabroji vrste istorijskih izvora i objašnjava njihov značaj za objektivno upoznavanje istorijskih događaja;
- poznaje načine i značaj računanja vremena nekada i danas;
- imenuje velike istorijske periode pravilnim hronološkim redoslijedom i zna njihove ključne karakteristike;
- pravilno upotrebljava istorijsku terminologiju;
- se zna orijentisati u vremenu i prostoru (uz upotrebu istorijske karte);
- objasni značaj ostataka materijalne kulture za saznanja o životu ljudi u različitim praistorijskim razdobljima;
- navede i opiše glavne pronalaskе i način života u praistorijskom dobu;
- zna na istorijskoj karti pronaći najveća praistorijska nalazišta u Crnoj Gori i opisati ih;
- poznaje materijalne ostatke praistorijskih kultura u Evropi i zna ih smjestiti u prostor i vrijeme;
- analizom istorijske karte odredi područja i rijeke oko kojih su nastale prve visokorazvijene civilizacije (navede narode i države);
- utemelji i opiše strukturu društva i državno ustrojstvo i privredni razvitak kod naroda ranih civilizacija;
- imenuje najznačajnija kulturna i naučna dostignuća prvih civilizacija;
- prepoznaje značaj pronalaska pisma za očuvanje znanja kasnijim generacijama;
- ocijeni značaj kulturne baštine ranih civilizacija za dalji razvoj čovječnastva;
- na karti opiše prirodne uslove i geografski položaj grčkih oblasti;
- obrazloži uzroke i uslove za nastanak grčkih polisa i posljedice velike Grčke kolonizacije;
- zna da su Grci podijeljeni u više polisa povezani jezikom, religijom, kulturom i olimpijskim igrama;
- na primjeru Sparte i Atine zna opisati državno i društveno uređenje grčkih polisa, privredni razvitak i način života;
- opiše grčko-perisjke ratove i posljedice borbe Grka za slobodu;
- objasni atinski demokratski poredak Periklovog doba i vrednuje njegovo osnovno načelo ravnopravnosti građana;
- analizira uzroke i posljedice Peloponeskog rata;
- zna da navede i opiše najveća kulturna dostignuća grčke civilizacije (umjetnost, književnost, filozofija, nauka);
- na istorijskoj karti odredi vrijeme nastanka Makedonske države, njenu veličinu i posljedice osvajanja Aleksandra Velikog;
- navede glavne tekovine Helenističke kulture;
- zna ocijeniti uticaj Grčke civilizacije na moderni svijet;

- na istorijskoj karti zna prikazati osobenosti Apeninskog poluostrva, etničku i kulturnu sliku u predrimsko doba (područje Latina, Etruraca, Grka i Kartaginjana);
- poznaje osnove društvenog i državnog ustrojstva Rima u doba kraljeva i doba Republike;
- analizira posljedice rimskih osvajanja za rimsko društvo, privredu i kulturu;
- navede i opiše uzroke propadanja republikanskih organa vlasti i uslove koji su pogodovali za nastanak novih oblika vladavine (diktatura, monarhija);
- poznaje politički, privredni i društveni život u doba Carstva;
- ocijeni značaj vladavine Oktavijana Avgusta;
- na istorijskoj karti zna odrediti vrijeme najvećeg uspona rimske države, njen teritorijalni opseg (granice na sjeveru, zapadu, jugu i istoku);
- poznaje uzroke privredne i društvene krize Carstva, podjelu Carstva i propast Zapadnog rimskog carstva;
- utvrdi vrijeme rimske uprave na prostoru Crne Gore i obrazloži rimski privredni i kulturni uticaj;
- zna navesti osnovne karakteristike hrišćanstva (pojava, organizacija, širenje);
- poznaje najznačajnija kulturna i naučna dostignuća rimske civilizacije (pravo, historiografija, knjevnost, umjetnost);
- zna ocijeniti uticaj rimskog kulturnog nasljeđa na razvoj kasnih civilizacija.

II razred:

Učenik/ca treba da:

- objasni pomoću karte veliku seobu naroda;
- zna društvene slojeve;
- objasni razlike između hrišćanske crkve u zapadnoj Evropi i Vizantiji;
- prouči Vizantiju kao nasljednicu moćnih država starog vijeka;
- analizira islam kao veliku svjetsku religiju;
- utvrdi način života, uzroke i pravce seoba starih Slovena;
- analizira doseljavanje Slovena na Balkan;
- prouči odnos Slovena prema susjedima i starosjediocima;
- zna prostore nastanka prvih država Južnih Slovena;
- objasni probleme opstanka Raške države;
- analizira borbu za nezavisnost Duklje;
- utvrdi uspon Zete u doba Vojislavljevića;
- objasni izgled srednjovjekovnog grada;
- definiše trgovinu, zanatstvo i bankarstvo kao pokretačku snagu razvoja srednjovjekovne privrede;
- pozna pojam robnonovčane privrede;
- analizira značaj krstaških ratova;

- uoči promjene u odnosu srednjovjekovnog društva prema crkvi;
- objasni značaj nastanka staleških monarhija;
- prepozna probleme srednjovjekovnih društvenih slojeva;
- pozna uticaj Vizantije na Južne Slovene;
- uoči Veneciju kao značajnu trgovačku državu povezanu sa južnoslovenskim narodima;
- prouči nastanak univerziteta i razvoj umjetnosti;
- uoči glavne umjetničke pravce i značaj pronalaska štamparije;
- analizira progon Jevreja;
- prouči širenje države Njemanjića;
- objasni crkvu bosansku i razvoj države;
- prepozna značaj dubrovačkog arhiva i uticaj grada na okolne južnoslovenske prostore;
- utvrdi značaj gradova u zetskom primorju za nemanjičku državu;
- analizira pokršćavanje Južnih Slovena;
- navede najznačajnija dostignuća u oblasti književnosti, arhitekture i umjetnosti kod Južnih Slovena;
- objasni borbu albanskog plemstva protiv Osmanlija;
- utvrdi pozicije balkanskih država uoče osmanskih osvajanja;
- prepozna formiranje srpske despotovine;
- prouči širenje teritorije države Balšića;
- uoči probleme opstanka država Balšića i Crnojevića;
- prouči najznačajnije predstavnike porodice Crnojevića;
- prepozna štampariju Crnojevića kao prvu državnu ćirilicu štampariju među Južnim Slovenima.

III razred:

Učenik/ca treba da:

- zna i objasni značaj, humanizma i renesanse za kulturne i društvene tokove novog vijeka;
- nabroji glavna geografska otkrića i zemlje koje su stvorile nove države;
- prepozna duh reformacije katoličke crkve;
- zna koje su tri dominantne sile na Balkanu i da im prepozna unutrašnju organizaciju;
- navede sve elemente po kojima se izdvajao položaj Crne Gore u odnosu na okupirane hrišćanske države pod Osmanskom vlašću;
- odredi glavne ideje apsolutističkih monarhija i njihove kulturne i ekonomske karakteristike;
- pojasni rusko-crnogorske veze početkom 18. vijeka;
- zna da nabroje crnogorske vladare iz dinastije Petrović-Njegoš;

- navede bitne odluke Deklaracije o nezavisnosti i Deklaracije o ljudskim pravima i da im objasni značaj za razvoj društveno-ekonomskih odnosa tokom XIX vijeka;
- navede glavne izume i napretke tokom prve i druge industrijske revolucije;
- pojasni značaj prvog srpskog ustanka i grčke revolucije;
- zna značaj bitaka na Krusima i Martinićima i ulogu Petra I u stvaranju državnih institucija;
- pozna razvoj nacionalne svijesti i potrebu Italije i Njemačke za ujedinjenje;
- zna da nabroji domete revolucije iz 1848. godine;
- nabroji sličnosti i razlike balkanskih naroda u prvoj polovini XIX vijeka pod Osmanskim i Habsburškim carstvom;
- zna značaj Petra II – Njegoša za Crnu Goru na kulturnom i diplomatskom planu;
- zna kako je došlo do stvaranja knjaževine Crne Gore, državnih institucija i pojasni značaj bitke na Grahovcu;
- navede nove države na Evropskom kontinentu nastale krajem XIX vijeka;
- objasni ideju radničkog pokreta;
- navede glavne ideje nacionalnih pokreta (programa) na Balkanu sredinom XIX vijeka;
- pojasni poziciju Crne Gore uoče Veljeg rata i odredi se prema Hercegovačkom ustanku
- nabroji glavne bitke Veljeg rata i teritorije na koje se proširila Crna Gora;
- zna značaj Berilnskog kongresa i prepozna stanje na Balkanu nakon njega;
- navede bitne elemente crnogorskog razvoja od 1878-1905. godine;
- zna kada je donešen prvi crnogorski ustav i navede glavne političke aktere u Crnoj Gori;
- prepozna iz lokalne istorije kulturno prosvjetne prilike u Crnoj Gori od 1878-1912.godine;
- navede značajne kulturne institucije nastale u Crnoj Gori (1878-1912) ;
- opiše prilike na Balkanu uoči balkanskih ratova;
- zna za crnogorske teritorijalne dobitke iz balkanskih ratova;
- uoči probleme vezane za "skadarsko pitanje".

IV razred:

Učenik/ca treba da:

- navede osnovne društveno-političke i ekonomske specifičnosti koje su obilježile kraj XIX i početak XX vijeka;
- nabroji najznačajnija kolonijalna područja velikih sila;
- opiše privredne i kulturne prilike u Crnoj Gori početkom XX vijeka;
- razlikuje suprotstavljene vojno-političke blokove formirane krajem XIX i početkom XX vijeka;
- locira glavna krizna žarišta pred Prvi svjetski rat (I i II Marokanska kriza, Aneksiona kriza i balkanski ratovi);
- pravilno uoči i razlikuje uzroke i povod izbijanja Prvog svjetskog rata;
- navede i na istorijskoj karti pokaže najznačajnije frontove Prvog svjetskog rata;
- analizira pisane izvore vezane za Prvi svjetski rat;

- pravilno rezimira društveno-ekonomske i političke prilike u Rusiji u prvoj polovini XX vijeka;
- imenuje novoformirane države u Evropi nakon Prvog svjetskog rata;
- shvati ulogu Društva naroda u međunarodnim odnosima između dva svjetska rata;
- uoči politički položaj Crne Gore i Srbije u međunarodnoj konstelaciji snaga početkom XX vijeka;
- razjasni pojmove "Niška deklaracija", "Jugoslovenski odbor", "Krfska deklaracija", "Ženevska konvencija";
- shvati razlike između zemalja građanske demokratije i zemalja totalitarnih sistema (fašizam, nacizam, staljinizam);
- objasni proces nastanka i razvitka fašističke ideologije u Italiji, Njemačkoj, Japanu i Španiji;
- zna formulisati osnovne karakteristike spoljne politike Kraljevine SHS – Jugoslavije između dva svjetska rata;
- opiše odlike privrednog i kulturnog života Kraljevine Jugoslavije;
- uoči i ocijeni politički i ekonomski položaj Crne Gore u Kraljevini SHS – Jugoslaviji;
- shvati uzroke izbijanja Drugog svjetskog rata i povod za njegov početak;
- shvati suštinu Atlantske povelje;
- na istorijskoj karti locira frontove Drugog svjetskog rata i opiše tok najznačajnijih bitaka;
- uoči i definiše osnovne principe konferencija velikih sila (Teheran, Jalta i Potsdam);
- shvati i opiše posljedice rata;
- sagleda položaj civilnog stanovništva u ratu, opiše mjesto i ulogu Jugoslavije u međunarodnim odnosima uoči izbijanja Drugog svjetskog rata i objasni "Aprilski rat";
- pokaže na karti okupaciono rasparčavanje i podjelu teritorije Kraljevine Jugoslavije;
- objasni razlike između partizanskog i četničkog pokreta;
- nabroji i opiše najveće borbe na jugoslovenskom ratištu;
- uoči specifičnosti 13-julskog ustanka i shvati suštinu oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Jugoslaviji;
- shvati uzroke početka hladnog rata i blokovske podjele svijeta;
- objasni značaj Organizacije ujedinjenih nacija u međunarodnim odnosima;
- odredi položaj FNRJ u međunarodnim odnosima i objasni ulogu i značaj Josipa Broza Tita;
- uoči osnovne elemente krize jugoslovenskog društva sedamdesetih i osamdesetih godina XX vijeka i objasni proces dezintegracije jugoslovenske državne zajednice i nastanak novih država;
- shvati značaj evropskih integracija; objasni faktore koji su SAD omogućili dominaciju u savremenim međunarodnim odnosima.

8. NAČINI PROVJERE ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI

Provjera i ocjenjivanje znanja je najvažnija i najosjetljivija faza nastavnikovog/cinog vaspitno-obrazovnog rada. Traži mnogo znanja ne samo iz struke nego, prije svega, iz metodike nastave predmeta, didaktike i psihologije. Od nastavnikovog/cinog vrednovanja znanja učenika/ce zavisi hoće li znanje ostati samo na ravni reprodukcije ili će učenici/ce pokušati da materiju razumiju a znanje da upotrijebe za rješavanje zadataka u školi i u svakodnevnom životu. Prilikom provjeravanja i ocjenjivanja nastavnik/ca stiče povratnu informaciju o vrijednostima i stavovima učenika/ca i utiče na njih. Provjeravanje znanja učenika/ca za nastavnike/ce je ujedno i barometar njegove/njene uspješnosti u nastavi.

Provjeravanje i ocjenjivanje se obavlja usmeno i pismeno.

Elementi provjeravanja i ocjenjivanja znanja

U fazi provjeravanja i ocjenjivanja je pored osnovnih nivoa znanja (prepoznavanje, obnavljanje, opisivanje istorijskih događaja i pojava) potrebno je razvijati takođe i sposobnosti i vještine, a pri tome je potrebno poštovati individualne razlike.

Saopštavanje

- izlaganje stečenih informacija (znanja) u usmenoj, pismenoj ili grafičkoj formi;
- razvijati sposobnost/vještinu razdvajanja bitnih informacija od nebitnih o određenom istorijskom događaju;
- u usmenom ili pismenom obliku pravilno upotrijebiti osnovnu terminologiju o istorijskom događaju;
- uz pomoć različitih nastavnih pomagala (karte, tekst, slike) sakupiti informacije o određenom istorijskom događaju, povezati ih u logičnu cjelinu i o njima usmeno ili pismeno izlagati.

Sposobnost sagledavanja vremenskih i prostornih istorijskih pojava

- sakupiti i srediti podatke o određenom istorijskom periodu ili događaju u pravilnom vremenskom redoslijedu;
- potražiti istovremene istorijske događaje i pojave u određenom periodu;
- orijentisati se na istorijskoj karti.

Istorijsko razmišljanje

- razlikovati uzroke i posljedice istorijskih događaja;
- uporediti istovjetne pojave ili događaje i zapisati sličnosti ili razlike;
- na osnovu stečenih istorijskih znanja o određenim pojavama ili događajima reći svoje mišljenje o značaju konkretnog događaja.

Pismena provjera znanja obavlja se najčešće objektivnim testovima koji pokrivaju sve nivoe zahtjevnosti. Učenici/ce moraju biti unaprijed upoznati sa kriterijumima kako usmenog tako i pismenog ocjenjivanja. Ocjenjivanje je brojčano u skladu sa Zakonom o osnovnom vaspitanju i obrazovanju, a prema standardima koje određuju deskriptori nivoa znanja.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU

9.1. Materijalni uslovi, standardi i normativi za nastavu istorije u gimnazijama

Za kvalitetno i efikasno izvođenje nastave istorije neophodna je posebno specijalizovana učionica. U učionici na raspolaganju moraju biti različiti udžbenici, priručnici, didaktička pomagala i audio-vizuelna sredstva. Učionica mora imati komplete zidnih istorijskih i geografskih karata.

Potrebna audio-vizuelna sredstva su:

- grafoskop,
- diaprojektor,
- televizijski prijemnik,
- video rikorder,
- kasetofon,
- kompjuter sa mogućnošću upotrebe disketa i sa priključkom za Internet.

Pored udžbenika preporučenih od strane Ministarstva prosvjete i nauke Republike Crne Gore, nastavnici/ce su slobodni/e da se u nastavi koriste i drugim metodama i priručnicima za ostvarivanje ciljeva predviđenih programom.

9.2. Okvirni spisak literature i drugih izvora

Literatura za učenike/ce:

- Slavko Vukčević
- Milada Kasumović,
- Goran Marković Istorija za I razred gimnazije, Podgorica, 2002.
- Radovan Popović
- Dragan Miranović
- Dragoje Đokić Istorija za II razred gimnazije, Podgorica 2003. godine

- Đorđije Borozan
- Saša Knežević
- Sait Šabotić Istorija za III razred gimnazije, Podgorica, 2003. godine
- Šerbo Rastoder
- Radoje Pajović
- Zvezdan Lakić Istorija za IV razred gimnazije, Podgorica, 2003. godine

Literatura za nastavnike/ce

- Oksfordska istorija Grčke i helenističkog sveta (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri) Clio, Beograd, 1999.
- Oksfordska istorija Rimskog sveta (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri) Clio, Beograd, 1999.
- Oksfordska istorija srednjovekovne Evrope, priredio: Džordž Holms, Clio, Beograd, 1998
- Sidni Peinter, Isytoria srednjeg veka (284-1500), Clio, Beograd, 1997.
- Helmut G.Kenigsberger, Džeri K.Bouler, Džordž L.Mouz, Evropa u XVI veku, Beograd, Clio 2002.
- Donald H.Penington, Evropa u XVII vijeku, Beograd, Clio, 2002
- Metju S.Anderson, Evropa u XVIII vijeku, Beograd, Clio, 2002
- Hari Herder, Evropa u XIX vijeku, Beogrd, Clio, 2002
- Dragoljub R.Živojinović, Uspon Evrope (1450-1789), Beograd 1995.
- Čedomir Popov, Građanska Evropa 1770-1871, Osnovi evropske istorije XIX vijeka, knj.I, Politička istorija Evrope, knj.II, Matica srpska, Novi Sad 1989.
- Pol Kenedi, Uspon i pad velikih sila, Ekonomska promjena i ratovanje 1500-2000, Podgorica, CID 1999
- Istorija Osmanskog carstva, priredio Rober Mantran, Beograd, Clio, 2002
- M.Peri, Intelktualna istorija Evrope, Beograd, Clio 2000
- Džon M.Roberts, Evropa 1880-1945, Beograd, Clio 2002
- Erik Hobsbaum, Doba extrema, Istorija kratkog Dvadesetog veka 1914-1991, Dereta, Beograd, 2002.
- A.Mitrović, Vreme netrpeljivih, Politička istorija velikih država Evrope 1919- 1939, Podgorica, CID, 1998
- F.Fire, Prošlost jedne iluzije, Komunizma u dvadesetom vijeku, Beograd 1996
- Mihail Geler, Aleksandar Negrič, Utopija na vlasti, Istorija Sovjetskog saveza, Podgorica, CID, 2000
- Ernst Nolte, Fašizam u svojoj epohi, Prosveta, Beograd 1990
- Stevan K.Pavlović, Istorija Balkana, Beograd, Clio, 2001
- Filip Longvort, Stvaranje istočne Evrope, Beograd, Clio 2002
- Volter Laker, Istorija Evrope 1945-1992. Beograd, 1999.

Crna Gora:

- Žarko Šćepanović, Kratka istorija Crne Gore (Od najstarijih vremena do 1796), CID, Podgorica, 2002
- Živko Andrijašević, Kratka istorija Crne Gore 1946-1918, Conteco, Bar, 2000
- Jagoš Jovanović, Istorija Crne Gore, Podgorica 1995
- Istorija Crne Gore I-III, Titograd, 1975
- Dragoje Živković, Istorija crnogorskog naroda I-III, Cetinje 1991-1997.

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA

Istoriju u gimnaziji može predavati onaj/a koji/a je stekao/la visokoškolsko obrazovanje: diplomirani istoričar i profesor/profesoricca istorije i geografije kao i nastavnik/ca istorije i geografije.

** Za izradu ovog nacrtu programa komisija je koristila iskustva Slovenije, Francuske i Danske.*

Predmetni program **ISTORIJA** za opštu gimnaziju izradila je Komisija u sljedećem sastavu:

prof. dr **Đorđe Borožan**, predsjednik

Radovan Popović, član

Milada Kasumović, član

Goran Marković, član

Dragan Miranović, član

Zdravko Pejović, član

Sait Šabotić, član

Željko Drinčić, član